विवेकचूडामणिः

vivekacūḍāmaṇiḥ

(40 MEDITATION VERSES)

NOVEMBER 1, 2020

विवेकचूडामणिः

vivekacūḍāmaṇiḥ

The number at the beginning is the number of the verse within the 40 verses selected. The number at the end of each verse is the number of the verse in the text of विवेकचूडामणि published by Ramakrishna Mission, translated by Svami Turīyānanda|

१) जातिनीतिकुलगोत्रदूरगं
नामरूपगुणदोषवर्जितम् ।
देशकालविषयातिवर्ति यद्
ब्रह्म तत्त्वमसि भावयात्मनि ॥ २५४॥
(ब्रह्म तत्त्वहमिहेति भावये)

1) jātinītikulagotradūragaṃ
nāmarūpaguṇadoṣavarjitam |
deśakālaviṣayātivarti yad
brahma tattvamasi bhāvayātmani || 254||
(brahma tattvahamiheti bhāvaye)

२) यत्परं सकलवागगोचरं
गोचरं विमलबोधचक्षुषः ।
शुद्धचिद्घनमनादि वस्तु यद्
ब्रह्म तत्त्वमसि भावयात्मनि ॥ २५५॥
(ब्रह्म तत्त्वहमिहेति भावये)

2) yatparaṃ sakalavāgagocaraṃ
gocaraṃ vimalabodhacakṣuṣaḥ |
śuddhacidghanamanādi vastu yad
brahma tattvamasi bhāvayātmani || 255||
(brahma tattvahamiheti bhāvaye)

३) षड्भिरूर्मिभिरयोगि योगिहृद्-
भावितं न करणैर्विभावितम् ।
बुद्ध्यवेद्यमनवद्यमस्ति यद्
ब्रह्म तत्त्वमसि भावयात्मनि ॥ २५६॥
(ब्रह्म तत्त्वहमिहेति भावये)

3) ṣaḍbhirūrmibhirayogi yogihṛd-
bhāvitaṃ na karaṇairvibhāvitam |
buddhyavedyamanavadyamasti yad
brahma tattvamasi bhāvayātmani || 256||
(brahma tattvahamiheti bhāvaye)

४) भ्रान्तिकल्पितजगत्कलाश्रयं
स्वाश्रयं च सदसद्विलक्षणम् ।
निष्कलं निरुपमानवद्धि यद्
ब्रह्म तत्त्वमसि भावयात्मनि ॥ २५७॥
(ब्रह्म तत्त्वहमिहेति भावये)

4) bhrāntikalpitajagatkalāśrayaṃ
svāśrayaṃ ca sadasadvilakṣaṇam |
niṣkalaṃ nirupamānavaddhi yad
brahma tattvamasi bhāvayātmani || 257||
(brahma tattvahamiheti bhāvaye)

५) जन्मवृद्धिपरिणत्यपक्षय-
व्याधिनाशनविहीनमव्ययम् ।
विश्वसृष्ट्यववविघातकारणं
ब्रह्म तत्त्वमसि भावयात्मनि ॥ २५८॥
(ब्रह्म तत्त्वहमिहेति भावये)

5) janmavṛddhipariṇatyapakṣaya-
vyādhināśanavihīnamavyayam |
viśvasṛṣṭyavavighātakāraṇaṃ
brahma tattvamasi bhāvayātmani || 258||
(brahma tattvahamiheti bhāvaye)

६) अस्तभेदमनपास्तलक्षणं
निस्तरङ्गजलराशिनिश्चलम् ।
नित्यमुक्तमविभक्तमूर्ति यद्
ब्रह्म तत्त्वमसि भावयात्मनि ॥ २५९॥
(ब्रह्म तत्त्वहमिहेति भावये)

6) astabhedamanapāstalakṣaṇaṃ

nistaraṅgajalarāśiniścalam |

nityamuktamavibhaktamūrti yad

brahma tattvamasi bhāvayātmani || 259||

(brahma tattvahamiheti bhāvaye)

७) एकमेव सदनेककारणं

कारणान्तरनिरासकारणम् ।

कार्यकारणविलक्षणं स्वयं

ब्रह्म तत्त्वमसि भावयात्मनि ॥ २६०॥

(ब्रह्म तत्त्वहमिहेति भावये)

7) ekameva sadanekakāraṇaṃ

kāraṇāntaranirāsakāraṇam |

kāryakāraṇavilakṣaṇaṃ svayaṃ

brahma tattvamasi bhāvayātmani || 260||

(brahma tattvahamiheti bhāvaye)

८) निर्विकल्पकमनल्पमक्षरं

यत्क्षराक्षरविलक्षणं परम् ।

नित्यमव्ययसुखं निरञ्जनं

ब्रह्म तत्त्वमसि भावयात्मनि ॥ २६१॥

(ब्रह्म तत्त्वहमिहेति भावये)

8) nirvikalpakamanalpamakṣaraṃ
yatkṣarākṣaravilakṣaṇaṃ param |
nityamavyayasukhaṃ nirañjanaṃ
brahma tattvamasi bhāvayātmani || 261||
(brahma tattvahamiheti bhāvaye)

९) यद्विभाति सदनेकधा भ्रमाद्
नामरूपगुणविक्रियात्मना ।
हेमवत्स्वयमविक्रियं सदा
ब्रह्म तत्त्वमसि भावयात्मनि ॥ २६२॥
(ब्रह्म तत्त्वहमिहेति भावये)

9) yadvibhāti sadanekadhā bhramād
nāmarūpaguṇavikriyātmanā |
hemavatsvayamavikriyaṃ sadā
brahma tattvamasi bhāvayātmani || 262||
(brahma tattvahamiheti bhāvaye)

१०) यच्चकास्त्यनपरं परात्परं
प्रत्यगेकरसमात्मलक्षणम् ।
सत्यचित्सुखमनन्तमव्ययं
ब्रह्म तत्त्वमसि भावयात्मनि ॥ २६३॥
(ब्रह्म तत्त्वहमिहेति भावये)

10) yaccakāstyanaparaṃ parātparaṃ
pratyagekarasamātmalakṣaṇam |
satyacitsukhamanantamavyayaṃ
brahma tattvamasi bhāvayātmani || 263||
(brahma tattvahamiheti bhāvaye)

११) धन्योऽहं कृतकृत्योऽहं विमुक्तोऽहं भवग्रहात् ।
नित्यानन्दस्वरूपोऽहं पूर्णोऽहं त्वदनुग्रहात् ॥ ४८८॥

11) dhanyo'haṃ kṛtakṛtyo'haṃ vimukto'haṃ bhavagrahāt |
nityānandasvarūpo'haṃ pūrṇo'haṃ tvadanugrahāt || 488||

१२) असङ्गोऽहमनङ्गोऽहमलिङ्गोऽहमभङ्गुरः ।
प्रशान्तोऽहमनन्तोऽहममलोऽहं चिरन्तनः ॥ ४८९॥

12) asaṅgo'hamanaṅgo'hamaliṅgo'hamabhaṅguraḥ |
praśānto'hamananto'hamamalo'haṃ cirantanaḥ || 489||

१३) अकर्ताहमभोक्ताहमविकारोऽहमक्रियः ।
शुद्धबोधस्वरूपोऽहं केवलोऽहं सदाशिवः ॥ ४९०॥

13) akartāhamabhoktāhamavikāro'hamakriyaḥ |
śuddhabodhasvarūpo'haṃ kevalo'haṃ sadāśivaḥ || 490||

१४) द्रष्टुः श्रोतुर्वक्तुः कर्तुर्भोक्तुर्विभिन्न एवाहम् ।
नित्यनिरन्तरनिष्क्रियनिस्सीमासङ्गपूर्णबोधात्मा ॥ ४९१॥

14) draṣṭuḥ śroturvaktuḥ karturbhokturvibhinna evāham |
nityanirantaraniṣkriyanissīmāsaṅgapūrṇabodhātmā || 491||

१५) नाहमिदं नाहमदोऽप्युभयोरवभासकं परं शुद्धम् ।
बाह्याभ्यन्तरशून्यं पूर्णं ब्रह्माद्वितीयमेवाहम् ॥ ४९२॥

15) nāhamidaṃ nāhamado'pyubhayoravabhāsakaṃ paraṃ śuddham|
bāhyābhyantaraśūnyaṃ pūrṇaṃ brahmādvitīyamevāham || 492||

१६) निरुपममनादितत्त्वं त्वमहमिदमद इति कल्पनादूरम् ।
नित्यानन्दैकरसं सत्यं ब्रह्माद्वितीयमेवाहम् ॥ ४९३॥

16) nirupamamanāditattvaṃ tvamahamidamada iti kalpanādūram |
nityānandaikarasaṃ satyaṃ brahmādvitīyamevāham || 493||

१७) नारायणोऽहं नरकान्तकोऽहं
पुरान्तकोऽहं पुरुषोऽहमीशः ।
अखण्डबोधोऽहमशेषसाक्षी
निरीश्वरोऽहं निरहं च निर्ममः ॥ ४९४॥

17) nārāyaṇo'haṃ narakāntako'haṃ
purāntako'haṃ puruṣo'hamīśaḥ |

akhaṇḍabodho'hamaśeṣasākṣī
nirīśvaro'haṃ nirahaṃ ca nirmamaḥ || 494||

१८) सर्वेषु भूतेष्वहमेव संस्थितः
ज्ञानात्मनान्तर्बहिराश्रयः सन् ।
भोक्ता च भोग्यं स्वयमेव सर्वं
यद्यत्पृथग्दृष्टमिदन्तया पुरा ॥ ४९५॥

18) sarveṣu bhūteṣvahameva saṃsthitaḥ
jñānātmanāntarbahirāśrayaḥ san |
bhoktā ca bhogyaṃ svayameva sarvaṃ
yadyatpṛthagdṛṣṭamidantayā purā || 495||

१९) मय्यखण्डसुखाम्भोधौ बहुधा विश्ववीचयः ।
उत्पद्यन्ते विलीयन्ते मायामारुतविभ्रमात् ॥ ४९६॥

19) mayyakhaṇḍasukhāmbhodhau bahudhā viśvavīcayaḥ |
utpadyante vilīyante māyāmārutavibhramāt || 496||

२०) स्थुलादिभावा मयि कल्पिता भ्रमाद्
आरोपितानुस्फुरणेन लोकैः ।
काले यथा कल्पकवत्सरायन-
ऋत्वादयो निष्कलनिर्विकल्पे ॥ ४९७॥

20) sthulādibhāvā mayi kalpitā bhramād
āropitānusphuraṇena lokaiḥ |
kāle yathā kalpakavatsarāyana-
ṛtvādayo niṣkalanirvikalpe || 497||

२१) आरोपितं नाश्रयदूषकं भवेत्
कदापि मूढैरतिदोषदूषितैः ।
नार्द्रीकरोत्यूषरभूमिभागं
मरीचिकावारिमहाप्रवाहः ॥ ४९८॥

21) āropitaṃ nāśrayadūṣakaṃ bhavet
kadāpi mūḍhairatidoṣadūṣitaiḥ |
nārdrīkarotyūṣarabhūmibhāgaṃ
marīcikāvārimahāpravāhaḥ || 498||

२२) आकाशवल्लेपविदूरगोऽहं
आदित्यवद्भास्यविलक्षणोऽहम् ।
अहार्यवन्नित्यविनिश्चलोऽहं
अम्भोधिवत्पारविवर्जितोऽहम् ॥ ४९९॥

22) ākāśavallepavidūrago'haṃ
ādityavadbhāsyavilakṣaṇo'ham |
ahāryavannityaviniścalo'haṃ
ambhodhivatpāravivarjito'ham || 499||

२३) न मे देहेन सम्बन्धो मेघेनेव विहायसः ।
अतः कुतो मे तद्धर्मा जाग्रत्स्वप्नसुषुप्तयः ॥ ५००॥

23) na me dehena sambandho megheneva vihāyasaḥ |
ataḥ kuto me taddharmā jāgratsvapnasuṣuptayaḥ || 500||

२४) उपाधिरायाति स एव गच्छति
स एव कर्माणि करोति भुङ्क्ते ।
स एव जीर्यन् म्रियते सदाहं
कुलाद्रिवन्निश्चल एव संस्थितः ॥ ५०१॥

24) upādhirāyāti sa eva gacchati
sa eva karmāṇi karoti bhuṅkte |
sa eva jīryan mriyate sadāhaṃ
kulādrivanniścala eva saṃsthitaḥ || 501||

२५) न मे प्रवृत्तिर्न च मे निवृत्तिः
सदैकरूपस्य निरंशकस्य ।
एकात्मको यो निबिडो निरन्तर:
व्योमेव पूर्णः स कथं नु चेष्टते ॥ ५०२॥

25) na me pravṛttirna ca me nivṛttiḥ
sadaikarūpasya niraṃśakasya |

ekātmako yo nibiḍo nirantaraḥ
vyomeva pūrṇaḥ sa kathaṃ nu ceṣṭate || 502||

२६) पुण्यानि पापानि निरिन्द्रियस्य
निश्चेतसो निर्विकृतेर्निराकृतेः ।
कुतो ममाखण्डसुखानुभूतेः
ब्रूते ह्यनन्वागतमित्यपि श्रुतिः ॥ ५०३॥

26) puṇyāni pāpāni nirindriyasya
niścetaso nirvikṛternirākṛteḥ |
kuto mamākhaṇḍasukhānubhūteḥ
brūte hyananvāgatamityapi śrutiḥ || 503||

२७) छायया स्पृष्टमुष्णं वा शीतं वा सुष्ठु दुःष्ठु वा ।
न स्पृशत्येव यत्किञ्चित्पुरुषं तद्विलक्षणम् ॥ ५०४॥

27) chāyayā spṛṣṭamuṣṇaṃ vā śītaṃ vā suṣṭhu duḥṣṭhu vā |
na spṛśatyeva yatkiñcitpuruṣaṃ tadvilakṣaṇam || 504||

२८) न साक्षिणं साक्ष्यधर्माः संस्पृशन्ति विलक्षणम् ।
अविकारमुदासीनं गृहधर्माः प्रदीपवत् ।
देहेन्द्रियमनोधर्मा नैवात्मानं स्पृशन्त्यहो ॥ ५०५॥

28) na sākṣiṇaṃ sākṣyadharmāḥ saṃspṛśanti vilakṣaṇam |
avikāramudāsīnaṃ gṛhadharmāḥ pradīpavat |
dehendriyamanodharmā naivātmānaṃ spṛśantyaho || 505||

२९) रवेर्यथा कर्मणि साक्षिभाव:
वह्नेर्यथा दाहनियामकत्वम् ।
रज्ज्वोर्यथारोपितवस्तुसङ्गः
तथैव कूटस्थचिदात्मनो मे ॥ ५०६॥

29) raveryathā karmaṇi sākṣibhāvaḥ
vahneryathā dāhaniyāmakatvam |
rajjoryathāropitavastusaṅgaḥ
tathaiva kūṭasthacidātmano me || 506||

३०) कर्तापि वा कारयितापि नाहं
भोक्तापि वा भोजयितापि नाहम् ।
द्रष्टापि वा दर्शयितापि नाहं
सोऽहं स्वयञ्ज्योतिरनीदृगात्मा ॥ ५०७॥

30) kartāpi vā kārayitāpi nāhaṃ
bhoktāpi vā bhojayitāpi nāham |
draṣṭāpi vā darśayitāpi nāhaṃ
so'haṃ svayañjyotiranīdṛgātmā || 507||

३१) चलत्युपाधौ प्रतिबिम्बलौल्यम्
औपाधिकं मूढधियो नयन्ति ।
स्वबिम्बभूतं रविवद्विनिष्क्रियं
कर्तास्मि भोक्तास्मि हतोऽस्मि हेति ॥ ५०८॥

31) calatyupādhau pratibimbalaulyam

aupādhikaṃ mūḍhadhiyo nayanti |

svabimbabhūtaṃ ravivadviniṣkriyaṃ

kartāsmi bhoktāsmi hato'smi heti || 508||

३२) जले वापि स्थले वापि लुठत्वेष जडात्मकः ।

नाहं विलिप्ये तद्धर्मैर्घटधर्मैर्नभो यथा ॥ ५०९॥

32) jale vāpi sthale vāpi luṭhatveṣa jaḍātmakaḥ |

nāhaṃ vilipye taddharmairghaṭadharmairnabho yathā || 509||

३३) कर्तृत्वभोक्तृत्वखलत्वमत्तता-

जडत्वबद्धत्वविमुक्ततादयः ।

बुद्धेर्विकल्पा न तु सन्ति वस्तुतः

स्वस्मिन्परे ब्रह्मणि केवलेऽद्वये ॥ ५१०॥

33) kartṛtvabhoktṛtvakhalatvamattatā-

jaḍatvabaddhatvavimuktatādayaḥ |

buddhervikalpā na tu santi vastutaḥ

svasminpare brahmaṇi kevale'dvaye || 510||

३४) सन्तु विकाराः प्रकृतेर्दशधा शतधा सहस्रधा वापि ।

किं मेऽसङ्गचितस्तैर्न घनः क्वचिदम्बरं स्पृशति ॥ ५११॥

34) santu vikārāḥ prakṛterdaśadhā śatadhā sahasradhā vāpi |

kiṃ me'saṅgacitastairna ghanaḥ kvacidambaraṃ spṛśati || 511||

३५) अव्यक्तादिस्थूलपर्यन्तमेतद्
विश्वं यत्राभासमात्रं प्रतीतम् ।
व्योमप्रख्यं सूक्ष्ममाद्यन्तहीनं
ब्रह्माद्वैतं यत्तदेवाहमस्मि ॥ ५१२॥

35) avyaktādisthūlaparyantametad
viśvaṃ yatrābhāsamātraṃ pratītam |
vyomaprakhyaṃ sūkṣmamādyantahīnaṃ
brahmādvaitaṃ yattadevāhamasmi || 512||

३६) सर्वाधारं सर्ववस्तुप्रकाशं
सर्वाकारं सर्वगं सर्वशून्यम् ।
नित्यं शुद्धं निश्चलं निर्विकल्पं
ब्रह्माद्वैतं यत्तदेवाहमस्मि ॥ ५१३॥

36) sarvādhāraṃ sarvavastuprakāśaṃ
sarvākāraṃ sarvagaṃ sarvaśūnyam |
nityaṃ śuddhaṃ niścalaṃ nirvikalpaṃ
brahmādvaitaṃ yattadevāhamasmi || 513||

३७) यत्प्रत्यस्ताशेषमायाविशेषं
प्रत्यग्रूपं प्रत्ययागम्यमानम् ।
सत्यज्ञानानन्तमानन्दरूपं
ब्रह्माद्वैतं यत्तदेवाहमस्मि ॥ ५१४॥

37) yatpratyastāśeṣamāyāviśeṣaṃ

pratyagrūpaṃ pratyayāgamyamānam |

satyajñānānantamānandarūpaṃ

brahmādvaitaṃ yattadevāhamasmi || 514||

३८) निष्क्रियोऽस्म्यविकारोऽस्मि

निष्कलोऽस्मि निराकृतिः ।

निर्विकल्पोऽस्मि नित्योऽस्मि

निरालम्बोऽस्मि निर्द्वयः ॥ ५१५॥

38) niṣkriyo'smyavikāro'smi

niṣkalo'smi nirākṛtiḥ |

nirvikalpo'smi nityo'smi

nirālambo'smi nirdvayaḥ || 515||

३९) सर्वात्मकोऽहं सर्वोऽहं सर्वातीतोऽहमद्वयः ।

केवलाखण्डबोधोऽहमानन्दोऽहं निरन्तरः ॥ ५१६॥

39) sarvātmako'haṃ sarvo'haṃ sarvātīto'hamadvayaḥ |

kevalākhaṇḍabodho'hamānando'haṃ nirantaraḥ || 516||

४०) स्वाराज्यसाम्राज्यविभूतिरेषा

भवत्कृपाश्रीमहिमप्रसादात् ।

प्राप्ता मया श्रीगुरवे महात्मने

नमो नमस्तेऽस्तु पुनर्नमोऽस्तु ॥ ५१७॥

40) svārājyasāmrājyavibhūtireṣā
bhavatkṛpāśrīmahimaprasādāt |
prāptā mayā śrīgurave mahātmane
namo namaste'stu punarnamo'stu || 517||